drs. V. Karremans
Wethouder Handhaving, Buitenruimte, Integratie en Samenleven

Bezoekadres: Stadhuis Coolsingel 40
3011 AD Rotterdam
Postadres: Postbus 70012
3000 KP Rotterdam
Website: www.rotterdam.nl

Telefoon: 0623793579
E-mail: bbo@rotterdam.nl
Inlichtingen: S. El Hammouti

Portefeuillehouder: Wethouder HBIS
Cluster: Maatschappelijke Ontwikkeling

Ons kenmerk: M2110-1477 - 22bo003619

Datum: 25 mei 2022

Betreft: Uitwerking stadsprogramma koloniaal en slavernijverleden

Aan de commissie Sociaal

Geachte commissieleden,

Tijdens de commissie WIISA van 27 oktober jl. bent u onder andere geïnformeerd over de uitkomsten van de stadsgesprekken in het kader van het koloniale en slavernijverleden en de plannen van het college met het Stadsprogramma. Eén van de toen aangekondigde vervolgstappen is dat u nader geïnformeerd wordt over de invulling van het Stadsprogramma. Daar leest u in deze brief meer over. Dit is in aanvulling op het eerder ontvangen Koersdocument (zie 21bb12546).

Ik heb u tevens toegezegd om *bedrijven te betrekken bij de verdere stadsdialoog ter bewustwording van het Rotterdams koloniaal en slavernijverleden* (21bb13508). Daarnaast gaat de brief in op de motie Verzetshelden (21bb9831), die open staat ter afdoening. Tot slot leest u de stand van zaken van de uitvoering van de motie 'Maak de geschiedenis zichtbaar' (20bb16904).

Vervolg op excuses: Stadsprogramma
Op 10 december 2021 - Dag van de Mensenrechten - heeft het college, bij monde van de burgemeester, excuses aangeboden voor de rol van voorgaande Rotterdamse stadsbesturen en bestuurders in slavernij en kolonialisme. Deze excuses staan niet op zichzelf, maar vormen het startpunt van acties, gericht op erkenning van onze gezamenlijke geschiedenis. Deze acties zijn gevat in het Stadsprogramma.

Het Stadsprogramma moet bijdragen aan kennis, bewustwording en erkenning van het verleden, alsook de doorwerking daarvan in het heden.

Hieronder lichten we - per onderdeel - de invulling van het Stadsprogramma nader toe. Deze zijn:

1. Gratis publieksversie onderzoek KITLV en brede voorlichting
2. Educatie
3. Maatschappelijke en culturele initiatieven faciliteren
4. Ondersteuning van een platform gericht op collectieve kracht, bewustwording en kennisdeling
5. Toelichting bij hoofdrolspelers in de koloniale geschiedenis
6. Bedrijven met een koloniale geschiedenis betrekken

1. Gratis publieksversie en brede voorlichting

Het stadsprogramma richt zich op het verspreiden van kennis en het creëren van bewustwording bij alle Rotterdammers.

De Rotterdammer kan op verschillende manieren kennismaken met het koloniale en slavernijverleden van de stad en de doorwerking hiervan in het heden.

- De *webpagina* rotterdam.nl/gedeeldegeschiedenis is sinds het voorjaar online en fungeert als centrale hub voor informatie over het stadsprogramma en alle activiteiten.
- Op 17 mei 2022 wordt de (gedrukte en online) *publieksversie* gelanceerd van de drie studies naar het koloniale en slavernijverleden van de stad. Alle raadsleden ontvangen deze in gedrukte vorm. 20.000 exemplaren worden gratis ter beschikking gesteld via bibliotheken, stadswinkels en andere locaties verspreid door de stad en kleine kernen. Ook leraren kunnen deze gratis bestellen. De digitale versie is verder downloadbaar op de website van de gemeente en van het Stadsarchief Rotterdam.
- Om een bredere doelgroep te bereiken wordt er een *animatievideo* ontwikkeld (in Q2) waarin het onderzoek en de noodzaak van het stadsprogramma kernachtig worden samengevat. In Q3 en Q4 worden er andere vormen ontwikkeld om de informatie uit de publieksversie breder toegankelijk te maken voor verschillende doelgroepen, denk hierbij aan een audioboek, podcast of stripboek.

2. Educatie

De ambitie is om het onderwijs te stimuleren en te ondersteunen om aandacht te besteden aan het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam. Scholen krijgen hiervoor een digitale menukaart en kunnen hier vrijblijvend gebruik van maken. Het doel van de menukaart is het laagdrempelig aanbieden van lesstof voor het onderwijs. De menukaart biedt daarnaast een aanbod van tools en workshops om pedagogische en didactische vaardigheden van docenten te versterken die met het thema aan de slag gaan. De menukaart wordt in mei 2022 aangeboden, zodat scholen het kunnen inzetten bij de uitvoering van het onderwijs in schooljaar 2022-2023. De menukaart moet ook voor de jaren daaropvolgend een vindplaats blijven van actueel aanbod geschikt voor het onderwijs rondom het koloniale en slavernijverleden.

Tevens wordt in het Stadsprogramma een aantal producten ontwikkeld die nu nog in het onderwijsaanbod missen. Dit gaat om verschillende VR- en AR-filmpjes, beschikbaar vanaf september 2022 en een project uitgevoerd door verhalenhuis Belvedère. Dit laatste wordt gemaakt in samenwerking met leerkrachten, geschiedenisdocenten, en nazaten van mensen die te maken hebben gehad met slavernij en koloniale overheersing. Het aanbod vanuit verhalenhuis Belvedère is op maat en zal per deelnemende school ingericht worden aan de hand van desbetreffende behoeften.

3. Maatschappelijke en culturele initiatieven

Naast kennisdeling zijn bewustwording en dialoog een belangrijk onderdeel van het Stadsprogramma. Het koloniale en slavernijverleden is een confronterende geschiedenis, waar we constructief en genuanceerd met elkaar in gesprek over moeten kunnen. De ambitie is dat onze stad open en eerlijk de dialoog aangaat over hoe we met elkaar samenleven, omgaan met verschillen en hoe onze geschiedenis samenhangt met het Rotterdam van nu. Hier zetten we op de volgende manieren op in:

3.1 Subsidieregeling
Er wordt een subsidieregeling voorbereid waarmee Rotterdammers en Rotterdamse organisaties projecten kunnen opzetten om kennis en bewustzijn te vergroten over het koloniale en slavernijverleden en de doorwerking in het heden, door middel van dialoog. Dit kan worden vormgegeven in educatieve, informatieve en culturele activiteiten. Hierbij krijgen ook kleine makers en organisaties die (al langer) betrokken zijn op dit thema de ruimte om activiteiten te ontplooien. De verwachting is dat de subsidieregeling komende zomer kan worden opengesteld.

3.2 Stadsgesprekken, aftrap met de burgemeester
Gezien de beperkende coronamaatregelen ten tijde van de Rotterdamse excuses op 10 december jl. zijn er nog geen openbare bijeenkomsten geweest waar Rotterdammers fysiek bij aanwezig konden zijn om hierover in gesprek te gaan en vragen te stellen. Daarom worden er enkele rondetafelgesprekken georganiseerd, waarvan de eerste op 17 mei met de burgemeester. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om het gesprek tussen Rotterdammers onderling, over wat excuses hebben losgemaakt in de stad, hoe Rotterdammers en het stadsbestuur hiermee omgaan en hoe dit de weg effent voor een gezamenlijke toekomst met meer verbinding en wederzijds begrip in de stad. Eén van de rondetafelgesprekken zal met leerlingen van verschillende scholen zijn.

3.3 Voorbereiding van exposities in 2023
Het jaar 2023 staat in het teken van 150 jaar definitieve afschaffing van de slavernij. Verschillende organisaties in de stad, zoals Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst, grijpen dit aan voor meer voorlichting, dialoog en aandacht voor dit verleden. Ook bereiden enkele Rotterdamse musea exposities voor. Daarnaast zal in het kader van de Stadsmuseale functie in 2023 aandacht worden besteed aan het koloniale en slavernij verleden van Rotterdam en hoe dit doorwerkt in onze stad van vandaag. In de loop van 2022 zullen de voorbereidingen hiervoor aanvangen, waaraan vanuit het Stadsprogramma wordt bijgedragen.

4. Platform, netwerk of plek in de stad

Uit de gesprekken die vorig jaar ter voorbereiding van het Stadsprogramma zijn gevoerd, bleek een grote behoefte aan zichtbaarheid in de stad. Dat kan een fysieke locatie zijn, maar ook een herkenbare programmering en/of netwerk in het teken van het koloniale en slavernijverleden.

4.1 Gedenkteken verzetsheld
De gemeenteraad heeft op 8 juli 2021 de motie Verzetshelden (21bb9831) aangenomen waarin zij de wens uitspreekt voor een gedenkbeeld van een verzetsheld tegen de koloniale overheersing en slavernij. Dit is belangrijk als symbool van (collectieve) kracht, moed en verzet ten tijde van slavernij en kolonialisme. En tevens als tegenhanger van het idee dat tot slaafgemaakten in lijdzaamheid hun lot als slachtoffer zouden hebben gedragen. Het is daarom belangrijk dat iedereen zich herkent in de geschiedenis die in de openbare ruimte wordt herinnerd.

De betreffende motie is niet voorzien van een budget, omdat beelden doorgaans op initiatief van burgers worden geplaatst en gefinancierd. Er vinden nu gesprekken plaats met vertegenwoordigers van diverse gemeenschappen over de wenselijkheid van een gedenkteken en eventuele initiatieven hiervoor. In het najaar van 2022 wordt aan uw commissie een advies voorgelegd op basis van deze inventarisering van wensen en mogelijke initiatieven.

4.2 Programmering Op zoek naar je 'roots'
Er is op dit moment nog geen centrale plek in Rotterdam waar informatie beschikbaar is over het koloniale en slavernijverleden. De komende jaren wordt de Stadsmuseale functie nader vormgegeven. Daarbij wordt gekeken hoe dit deel van de geschiedenis een vast onderdeel wordt. Het invullen en ontwerpen van dit proces en de inhoud vergen echter een langere adem.

Daarnaast zijn veel mensen op zoek naar hun 'roots'. Kennis over je eigen geschiedenis geeft betekenis aan je bestaan. De zoektocht is langer voor mensen die in het verleden (min of meer) gedwongen zijn overgeplaatst naar een ander werelddeel. Zo gaat de zoektocht van Javaanse en Hindoestaanse Surinamers verder dan Suriname om goed te begrijpen wat de oorsprong is van hun familie en tradities. Hun culturen hebben zich in Suriname verder ontwikkeld in een periode waarin zij decennialang geen contact meer hadden met hun moederland. Voor nazaten van tot slaafgemaakten is die zoektocht nóg langer en moeilijker te achterhalen.

Zo'n zoektocht wordt geholpen door een netwerk van mensen die onderzoek doen naar hun voorouders en de groeiende toegankelijkheid tot archieven wereldwijd. Daarom onderzoeken we, in het kader van het Stadsprogramma, de wenselijkheid en mogelijkheden. De Centrale Bibliotheek zal vanaf zomer 2022 een programmering faciliteren waarin mensen (veelal van elkaar) kunnen leren over hun eigen geschiedenis. De gemeente zal een webpagina opzetten met tips over het doen van stamboomonderzoek en een overzicht van de belangrijkste archieven in Nederland en elders. Deze pilot draaien we samen met Stadsarchief Rotterdam, de Centrale Bibliotheek en een aantal gemeenschappen in Rotterdam. U wordt in het najaar nader geïnformeerd over de voortgang.

4.3 Platforms die versterken en verbinden
De diversiteit van de stad weerspiegelt zelfbewuste stadsgenoten, met wortels en verhalen van over de hele wereld. Gemeenschappen die de verschillen vieren en tegelijkertijd de brug slaan naar andere groepen Rotterdammers en met elkaar in verbinding staan. Het koloniale en slavernijverleden is namelijk onderdeel van een gedeelde geschiedenis, van *alle* Rotterdammers. Daarom voorziet het Stadsprogramma in zowel het stimuleren van de dialoog als het helpen versterken van groepen Rotterdammers. In het kader van het Stadsprogramma betreft het Afro-Caribische en Oost-Aziatische Rotterdammers met een koloniaal of slavernijverleden.

Het versterken van gemeenschappen betekent onder meer het vinden van manieren om, om te gaan met het verleden.

In de gesprekken ter voorbereiding van het Stadsprogramma hebben veel Afro-Rotterdammers aangegeven dat in Rotterdam een duidelijke zwarte stem ontbreekt. Ook onderstrepen zij de noodzaak dat de gemeenschappen zelf werken aan een inhaalslag om succesvol deel te nemen in de samenleving. Daaropvolgend hebben zij afgelopen januari het initiatief genomen voor een Afro-Rotterdams platform. De initiatiefnemers willen met dit platform inzetten op diverse activiteiten die de Afro-Rotterdamse gemeenschappen helpen versterken. Daarnaast willen zij het Afro-Rotterdams netwerk nadrukkelijker een verbindende gesprekspartner wordt van onder meer de gemeente, de cultuursector, het onderwijs en andere gemeenschappen. De gemeente is met de initiatiefnemers in gesprek en is bereid dit platform en de programmering te faciliteren.

De gemeente voert tevens gesprekken met andere verschillende groepen over hoe zij zich verhouden tot het koloniale en slavernijverleden en wat dat concreet betekent.

Het gaat om de Javaans- en Hindoestaans-Surinaamse gemeenschappen alsmede Indonesische, Indische en Molukse gemeenschappen. De uitkomst van deze gesprekken zal in het najaar met uw commissie worden gedeeld.
De ontwikkeling van platforms vraagt een gelijkwaardig partnerschap van de gemeente. Het opbouwen en bestendigen van een netwerk van organisaties, individuen en bedrijven vergen tijd en vertrouwen. Het bouwen van vertrouwen vraagt om ruimte waarbij we aan het faciliteren wel kaders en verantwoording verbinden maar daarbinnen een zo groot mogelijke experimentele ruimte maken.

5. Toelichting bij hoofdrolspelers in de koloniale geschiedenis
Op 10 november 2020 is in de gemeenteraad de motie 'Maak de geschiedenis zichtbaar' aangenomen (20bb16904). In deze motie werd gevraagd om *"vernoemde personen in de publieke ruimte in de stad beter vindbaar en duidelijk zichtbaar te maken, door te zorgen voor toelichtingen bij staatnamen en beelden die refereren aan het Nederlandse koloniale- en slavernijverleden."* Momenteel loopt er een pilot waarin maximaal 100 reguliere straatnamen als straatnamen met een link tot het koloniaal- en slavernijverleden van achtergrondinformatie worden voorzien. Voor het einde van Q3 zal een rapportage opgeleverd worden met daarin de bevindingen van de pilot en een advies hoe alle straatnamen van Rotterdam te voorzien van achtergrondinformatie.

5.1 De QR-code
De beste manier om Rotterdammers achtergrondinformatie bij een straatnaam mee te geven, is door een directe verwijzing in de straat. Begin maart zijn er in drie straten in de wijk Cool QR-codes aangebracht. Dit zijn de Witte de Withstraat, Kortenaerstraat en de Van Brakelstraat. We testen momenteel drie verschillende dragers voor de QR-code: een tegel, een gevelbordje en een sticker. In de komende maanden zal de slijtage van deze dragers gemonitord worden. Ook zal de Adviescommissie Openbare Ruimte een advies geven over de verschillende dragers die momenteel getest worden. In een volgende fase van de pilot wordt eventueel het gebruik van de verschillende dragers gemonitord. Maar dat is in deze eerste fase nog niet mogelijk.

5.2 De teksten
Voor alle straatnamen die opgenomen zijn in de pilot worden nieuwe teksten met achtergrondinformatie geschreven. Voor de reguliere straatnamen wordt dit gedaan door een lid van de Straatnamencommissie, tenzij de benodigde kennis niet aanwezig is bij een van de leden. Voor bijvoorbeeld straatnamen uit Bloemhof (niet opgenomen in de pilot) zal waarschijnlijk een botanist gevraagd worden. Deze teksten zijn ongeveer 150 woorden lang. Voor de straatnamen met een link naar het koloniaal- en slavernijverleden is een onafhankelijke commissie van historici gevormd. Deze commissie vraagt schrijvers met specifieke kennis over het historische onderwerp/periode om een tekst te schrijven. Deze teksten zijn ongeveer 400 woorden lang en hebben daarom meer ruimte voor diepgang.

De teksten zullen beschikbaar gesteld worden binnen de digitale omgeving van de Gemeente Rotterdam.

6. Bedrijven
Verschillende Rotterdamse ondernemingen zijn voortgekomen uit bedrijven die betrokken waren in de koloniale en slavernijgeschiedenis. Het is belangrijk om inzichtelijk te hebben in welke vorm er in het verleden een verband was tussen Rotterdamse ondernemingen/bedrijven met slavernij en/of kolonialisme. Dat verschilt per bedrijf. Ook zijn sommige organisaties sindsdien van naam, eigenaar etc. gewisseld, terwijl andere wellicht nog in handen zijn van dezelfde familie. Momenteel zijn we bezig met een inventarisatie van deze informatie.

Zoals toegezegd in commissie WIISA (21bb13508), gaat de gemeente Rotterdam vervolgens met bedrijven in gesprek over hoe zij zich verhouden tot het slavernijverleden. De insteek hiervan is geheel vrijblijvend, open van aard en gericht op het creëren van bewustwording. U wordt in het najaar geïnformeerd over de uitkomsten.

Afsluitend
Erkenning, kennis en bewustwording van het koloniale en slavernijverleden vergen een lange adem. Onder de oppervlakte van een succesvolle en superdiverse stad gaan ook spanningen van (sociale) ongelijkheid en polarisatie schuil die af en toe aan de oppervlakte komen. Het kost tijd en geduld om (de gevolgen van) een eeuwenlang koloniaal en slavernijverleden bespreekbaar te maken. Inzet hierop beperken tot een jaar is daarom nog niet voldoende om de gewenste bewustwording, erkenning en verbinding tot stand te brengen. Het effect wordt groter en duurzamer naarmate het langer wordt ingezet en verder wordt ontwikkeld. Kennis en begrip van verleden en heden vragen steeds weer nieuwe impulsen en blijvende betrokkenheid. Ik kan als wethouder in de ambities en toezeggingen niet verder gaan dan het jaar 2022, maar benadruk het belang van inbedding en continuering van deze activiteiten in de toekomst.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en stel voor toezegging 21bb13508 als afgedaan te beschouwen.

Met vriendelijke groet,

drs. V. Karremans
Wethouder Handhaving, Buitenruimte, Integratie en Samenleven